

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Poggii Florentini Oratoris || Clarissimi, Ac Sedis Apo.||
Secretarii Opervm ||**

Poggio Bracciolini, Gian Francesco

Argentinae, 1513

VD16 ZV 12623

Rvinarvm Urbis Romae Descriptio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14341

POGGII FLORENTINI DE FORTVNAE

varietate urbis Romae & de ruina
eiusdem Des
criptio.

Vper cum pontifex Martinus paulo anteq̄ diem suū
obiret/ab Vrbe in agrum tusculanū secessit v altitudinis
causa: nos aut̄ essemus negocijs curijsq̄ publicis vacui/
visitabamus saepe deserta Vrbs. Antonius luscus vir cla-
rissimus egoq̄: admirantes animo veterū collapsorum
aedificiorū magnitudinē/ & vaste urbis antiquae ruinas:
cum ob tanti Imperij ingentem stragem/ tum stupendā
profecto ac deplorandā fortunae varietatem. Cum autē
cōscendissimus aliquādo capitolinū collem: Antonius
obequitādo paululū fessus cum quietem appeteret: des-
cendentes ex equis/ cōsedimus in ipis Tarpeae altis rus-

inis/ pone ingens portē cuiusdam marmoreū limen/ plurimasq̄ passim cōfractas
columnas: unde magna ex parte prospectus Vrbs patet. Hic Antonius cum ali-
quantū huc & illuc oculos circumtulisset/ suspirans: stupentiq̄ similis. O quantū in-
quit Poggii haec capitolia ab illis distant quae noster Maro cecinit. Aurea nūc/ olim
siue stribus horrida dumis. Vt quis versus merito posset conuerſi. Aurea quondā:
nunc squalida/ spinetis vepibusq̄: referta. Venit in mentem Marij illius Aeneas/
per quem olim Vrbs imperiū stetit: quem pulsum patria/ profugū atq̄ egentem/
cum in Africam appulisset/ supra Carthaginiſ ruinas infedisse ferunt: admirans
tam suam & Carthaginiſ vicem/ simulq̄ fortunam utriusq̄ conferentem: ad dubi-
tanteq̄ utrius fortunae maius spectaculum extitisset. Ego vero imensam huius
Vrbs stragem/ nulli alteri possum conferre. Ita ceterorū omnīū vel quos natura
tulit eorum/ vel quas hominū manus conflauit haec vna exuperat calamitatem.
Etoluas licet historias omēs/ omnia scripſurarum monumenta pertractes: omnes
gestarum rerum annales scruteris: nulla unq̄ exempla mutationis suae maiora for-
tuna protulit q̄ urbem Romanam pulcherrimā olim ac magnificenſsimā omni-
um/ quae aut ferere/ aut future sint. Et ab Lūio doctissimo græco auctore/ cum ad
amicum suum scriberet/ Romam videre cupientē: non urbem/ sed quandā quasi
coeli partem appellatā. Quo magis dictū admirabile est & acerbi aspectu: adeo
spectator magis: ipius immutasse fortunae crudelitatem: ut nunc omni decore nuda
ta/ prostrata iaceat instar gigantei cadaveris corrupti atq̄ undiq̄ exesi. Deſcendū
quippe est hanc urbem/ tot quondā illustriū vitorū atq̄ imperatorū fortam: tot du-
cum tot principum excellentissimorū alticem: tot tantarūq̄ virtutū parentem: tot
bonarū artium procreatricem: ex qua rei militaris disciplina/ morū sanctimonia/ &
vitae legum sanctōnes/ virtutū omnīū exempla/ et bene viuendi ratio deflexerūt.
quondā rerum dominā: nunc fortunae omnia verentis in iniquitatē: non solum im-
perio/ maiestatiq̄: sua spoliatā/ sed addictam vilissimae seruituti deformem/ abies-
ctam: sola ruina pteritam dignitatem ac magnitudinem ostentantē. Missas faciās
mūs ablatum imperiū/ distracta regna/ provincias amissas. in quibus dandis atq̄
auferendis prope iure suo fortuna principatū exercet. illud maiorem immodum
lugendum videtur: libidinem eius intra urbis moenia crassatam/ adeo in illa dirus
enda atq̄ evertenda funditus seuisse: ut si quis/ reuertiscat ex priscis illis antiquae
urbis cimbis: alios homines intueri/ aliam se longe urbem incolere asseueret. Ita
eius specie & ipso solo subuertis: ut nihil fere recognoscant/ quod priorem urbem

ANTO.
Vergilius.

Lūius.

OTMA
Romae dig-
nitas fortu-
nae varietas
te imutata

fontū vis representat. Et quidem cōmutantur regna: transferunt imperia: deficiunt nationes/populi. Varia est em̄ mens hominū semper noua appetentiū. ad fortunę mutum cōmouentur haud insuetum videatur / hęc illius arbitrio parere. At vero edificia hęc urbis / tum publica / tum priuata: quę cum ipa mortalitate certant: partim penitus extincta / partim collapsa atq; etersa: relictis admodū paucis quę prisicam magnitudinē seruent / supra fortunę vires esse credebant. Stupenda quippe vis est ac varietas fortunę: quę etiā ipas edificiorū moles / quas extra fatum illarum conditores existimabant / funditus demolita / nihil se re ex cunctis rebus reliqui fecit. Quid em̄ maius orbis vidit unq; tot edificia urbis / templa / porticus / thermas / theatra / aqueductus / portus manufactos / palacia fato suo absumpta

Exemplum de vrbis

POG.

& ex tanta rerum magnificę copia / nihil aut parum / ferme superesse. Tum ego Merito in quā admiraris Antoni fortunę iniuriā in hac urbiū parietem / fœde vendendo excitatam: quā ipse quotidie inspiciendi causā perlustrans non minus soliti sed etiā queri cogor: nihil se re integrum / paucas admodum reliquias ex prisica illa mbe / & eas semelas ac corruptas apparere. Nam ex publicis aut priuatis operibus libere quondam ciuitatis interrupta quedam / & ea parua vestigia visum.

Capitolium.

Exat in Capitolio fornices duphlici ordine / nouis inserti edificijs: publici nūc factis receptaculum: in quibus sculptum est litteris vetustissimis / atq; admodū humore salis exesis, Q. Lucianū, Q. F. & Q. cattullū colli. substructionem & tabularium de suo faciendum cura uisse: opus ipa vetustate veneratū.

OTIA

Pons supra Tyberim.

Sepulchrū quoq; Capitolium iuxta C. Publicio: quo ipse posteq; eius inferentis virtutis honorisq; causa / senatus consulto iussu & populi datum.

Itē Pons supra Tyberim quo itur in insulā vetustissimi opis: quē L. Faricū C. Sidratore vias: faciendū curasse epigramata testat. Et M. lepidū, M. F. colli. approbasse. Arcus insuper supra viam inter Auentinū montem / ex lapide tiburtino: quem ex litteris incis. constat P. lentulum scipionem & T. quintiū: Crispinum & S. C. faciendum curasse atq; approbasse.

ANTO.

POG.

Sunt & monumēta quedam scripta quę hodie Cimbron appellant. Templū ex manubijs cimbricis a C. mario factum: In quo adhuc eius trophea conspicunt. Adiciunt & pyramidē prope portam hostiensē mœnibus Urbis insertam / nobile sepulchrum C. Celsij septimi viri epulonū: quod opus ex testō ponti. clame lae diebus, ecc. xxx. pfectū litterę in eo incisę serunt. Quo magis miror integro adhuc epigramate doctissimū virum F. petraracham in quadam epistola sua scribere id esse sepulchrum Remi, Credo secutum vulgi opinionem / nō magnifice epigramata intra Urbem & foris quoq; multis in locis cōquisita / atq; in paruum volumen coacta / litterarū studiosis legenda tradidisti, Vt cumq; id ceteri accipiant in quā d vtilitatem certe cōmunem diligenter omnia / nōnulla vero inter virgula & rubos latentia / ex tenebris erata: ut alijs paterēt ad verbum integra exprelli, ut si (qd̄ persepe vidimus) ea Romani euert erint: saltem titulorū extet memoria. Hęc sola igitur ex tam multis nondū seruitute exp̄sse ciuitatis ornāmētis fortunę incuria ad nostram ætatem usq; perdurant. Quid loquar de sequentiū temporū in quęstis clades peruasit / edificiorū magnificentiā: plurima & pstantissima memoranantur / per varios Imperatores / priuatosq; tunc ciuitatis Principes sumptu cōstructatum ad publicum / tum ad priuatū usum. Gloriarī solitus erat diuis. Augustus / urbem se marmoream reddere / quam latericiam accepisset. Cuius statua cum gener Agrippa / Asinius Pollio / Plautius / Cornelius / Balbus / reliquiq; amicicam varijs openbus exornassent: prater Pantheum cum porticu: cuius tectum

Augustus

trabes & tigna / als area pro lignis habet. Magrippe opus insigne, & formicæ ex
tiburino lapide nunc conspicuum inter palaciū & Tyberim in quo diui Augusti
nomen est insculptū: cætera demolientis fortunæ sequitiam subierunt, Erat ciuitas
referta templis / delubris / ædibus deorū dearūq; / quos diues superstitioni dediti coles
bant. Ex his paucorum vestigia supersunt.

Templi pacis conspicui / quondā a diuo Vespasiano constructi: tres tm arcus
super ingentem reliquorū qui sex erant ruinarum eminent ferme integri, ex pluris
bus vero mire magnitudinis unam tm stare vides marmoream colūnam: reliquis
tum disiectis / tum inter templi ruinas sepultis.

Erat penes Capitolium versus Romuli templū: cuius pars muri vetustissima
quadrato lapide nunc quæq; mirandam speciem sui præbet: hodie Cosmæ & Das
milani martyribus consecratum.

Hic proximū fuit diui Antonij diuicq; Faustine templū: nūc beato Laurentio
dedicatum. Cuius porticus plurimæ marmoreæ columnæ ruinam effugerunt.

Castoris insuper & Pollucis ædes contigue loco edito in via sacra altera oriens
tem / altera occidentem versus: hodie Mariam nouam appellant. Inclutus quon
dam cogendi senatus locus: maiori ex parte collapsæ paruis vestigijs. In quos me
spississime confos: reuocans stupore quodam oppressum animū ad ea tempora:
cum tibi oratorij septentij dicebantur: & aut L. Crassum mihi / aut Hortensium /
aut Ciceronem orantem proponens.

Erat deæ Vestæ templum iuxta Tyberis ripam / ad initium montis Auentini /
rotundum ac patens: undiq; nullo muro frequentibus tm columnis sustentum. Id
posteri martyri Stephano dedicarunt.

Ædis Mineruæ portio conspicitur: ubi nunc domus est Predicatorū. unde & lo
co Mineruæ est inditum nomen. Iuxta eam porticus ingens ruderibus oppressa:
quam nunc ad saxa in usum calcis perquirenda effossa humo / multis prostratis
ad terram columnis conspexi.

Prope porticum Mineruæ statura est recubatis, cuius caput integra effigie / tan
teq; magnitudinis: ut signa omnia Urbis excedat. Quidam ad plantadas arbores
faciens scobeas detexit. Ad hoc visen? am cum plures indies magis concurrerent /
sirepitū a dentitū fastiditū quoq; pertelus horti patronus cōgesta humo textit.

Capitolia contigua / forum versus supel porticus ædis Concordiæ: quam cum
primū ad Urbem accessi / vidi ferme integram opere marmoreo admodū specio
so. Romani postmodū ad calcem ædem totam / & porticus prem disiectis colum
nis sunt demoliti. In porticu adhuc littere sunt S. P. Q. IS. incendiū consumptū res
situisse. Ex aduerso ædes erat telluris / cuius nulla extant vestigia. Saliatorem in
tellurie hodie vocant: pro tellure telumen corrupto vocabulo dicentes.

Placet quibusdā / neq; abest a veri coniectura fuisse Saturni templū iuxta for
Prisci erariū vocabant. Nunc Adriano Pontifici sacratum.

Stat ad hanc diem nobis porticus ædes Mercurij: eam religio nostra ad Ange
lum Michaelem transfulit / ubi nunc est piscatoriū forum.

Templū Apollinis in vaticano iuxta Basilicam beati Petri translatum / in Dei
cultum seruauit religio nostra.

Cenitur in radicibus Tarpeæ ad Auentini versus: ædes vetustissima / unica te
stidine / ex lapide tiburino: quam nostri sanctum Michaelem in stathera appels
tant: quod nonnullos mouet ut id existiment Iouis templū fuisse / motos verbis simi
litudine. Quod procul a vero abest. Nam in radicibus Palatini montis id templū
notum atq; edificatum Liius refert.

Iunonis Lucinæ ædis nihil pter nominis memoriā conseruatū est: ubi ecclesiam
edificarunt nostri Laurentio martyri // quam Lucinam cognominarunt.

gittos
vithy

Mania nos
ua
quidq

Aedes con
cordiæ

Saturni tē
plum.

Liius

Therme
Vrbis.

Thermas publicas septem fuisse accepimus laura ca plabris: quae ita a priore fa-
cie cōmutatē sunt/omīi decore exute/olim cōmuni usui deputatē: Diocletiani / &
item Severi Antonini/seruato ad hanc diem conditorū nomine. Permaxima ves-
tigia & ceteris in cōruptior maiorē imodum aspicientes mouent/non sine ad-
miratione quadā: quid sibi voluerit ad tam vilem usum tanta cōditorū molē
tot tantarūq; columnarū/tam varij generis marmorū apparatus.

Constantinē in colle quirinali sita/reliquas furas haud pares superioribus osten-
dunt. Constantini id esse opus testimonio epigrāma est: in quo patronū Perpen-
nam Vrbis prefectum illas reparasse legimus.

Alexandri Severi thermas scimus fuisse prope M. Agrippē Pantheum: quas
plura extant & p̄clara vestigia.

Domicianas (quarū per pauca ruderē conspicimur) fuisse in his locis ubi nunc
Siluestris ecclia/ scriptū in vita Pontificū aduertit. Reliquarū obscura oblitio nō
nobis certū reliquit: ne ad cōiecturā quidem / qbus in locis a deo aetas longinq; no-
men obliuiscit: quibus tanta impensa/ tanto robore cōdificatis. Legisse memini in mar-
tyrū libris: cū Diocletiano fabricarent/ qui fuit fidei nostrae hostis acerrimus: cū
& qd' aginta christianorū milia ad id opus plurib; annis in modū seruitij addicta.

Arcus triū-
phales

Arcus triūphales quot fuerūt numero neq; memorie proditi est: sed p̄ multū
tudine Imperatorū ceterorū/ ad quorū gloriā constituebant/ plurimos fuisse cre-
diderim. Extant saluis titulis septem Severi/ Titi/ Vespasiani/ Constantiniq; fere in-
tegrī. pars Nerue Traiani qdem p̄cipui opis residet iuxta comitiū: in qua sculptae
littere Traiani arcum fuisse dicunt. Duo insup via flāminea/ titulo in altero peni-
tus deleto/ in altero corrupto: quorū eum qui est prope Laurentiū in Lucina/ ubi
plura signa marmorea insunt vulgo ob victoriā trium ciuitatū/ prout antiquū
epigrāma seniores se legisse referebant: Triopolim hodie quoq; arcum appellat.
Alterius nomen p̄ pauca em littere super extant: & antiquae celature tabulae quas
dam e marmore: quas saepe miror infantiā demolientiū effugisse/ antiquitas pe-
nitus obsoleuit. Est alter p̄ terea Galieno principi dicatus: ut sup̄ scripto indicat:
via numētana. Legi quoq; titulū eius arcus: qui de iustis iudeis/ & Hierosolymis
deletis/ in Vespasiano Marco maximo/ ubi nunc horti sunt/ gentilitas dicauit.

Ductus aq-
uarum.

Ductus aquarū nouem fuisse refert Iulius Frontinus: quē libellū ipse paulo an-
te repperi absconsum/ abditūq; in monasterio Callinensi. Appiam/ Amenem ve-
terem/ Martiam/ Iuliam/ Virginem/ Alsietinā/ Claudiam/ Amenē nouam: adeo
sumptuosa opera & structura mirabili/ ut idem Iulius qui ab diuo Neruo cura-
torem aquarū se factum ostendit Aegypti pyramidibus censeat equandas. Auiō
nouus a miliario. lxxij. Claudia ultra miliariū. xliij. Martia a miliario. xxxvi. & etiā
opere arcuato partim excisis/ partim effossis. Qui inter ce debant montibus in Vrbem
deducebant. Sola ex his virgo in Vrbem fluit: quae a miliario. viij. conp̄tit.
Ceterae inter mille collapsaeq; sunt: nōnullis solo equatis: amissaeq; non solū forma
sed etiā dignoscendi cōiectura.

Videntur reliquae oīm magnificentissimi aquē ductus/ qui a diuo Claudio in
Vrbem ad Celiū montem usq; per ductus est. unde & coeli montem nominabāt.
Et ab L. Septimio Severo/ & M. Aurelio Antonio pio cum vetustate collapsus et
corruptus plurifariā esset: a Sala/ ut refert/ sculptū in marmorea tabula epigrāma
referente.

Theatra &
amphithea-
tra.

Theatris & amphitheatris Vrbis referta erat ad ludos p̄pō edendos: ingens/
pulcherrimūq; omnium fuisse dicunt: quod media fere Vrbe ex lapide tiburtino
opus Vespasiani: Coliseum vulgo appellatū: atq; ob stulticiā Romanorū maiorē
ex parte ad calcem deletum. Alterius portio est inter Tarpeū collem/ Tyberimq;
ubi ad p̄fens macellum patet: quod olim C. Iulium Caesarem destinasse scribitur.

Ex aduerso via intermedia/plures sunt columnae marmoreae. Pars porticus tem-
pli ut aiunt Iouis: cuius portio rotunda/nouis aedificijs: interius vero horulis oes
cupatur. Tertium ex latere cario iuxta ecclesiam quam Hierusalem appellat: his
nouis insitum mœnjs/partem efficit ambitus murorū Urbis.

Est & locus ingens plæbis receptaculum/hodie agonem appellant ad venati-
onem ac spectacula editus. In quo & quicq; Romani hodie quotanos ludos licet
infulserit quosdam exercent.

Sepulchra tum Imperatorū/tum ciuim / miro opere p multa iustorie tradunt. Sepulchra
Mausediū a diuo Augusto: in quo conditus fuit inter flammam & Tyberis ripam varia
constructū: duobusq; ornatū obeliscis. Diui Adriani ac diuē Sabine molem in pri-
mis cōspiciam/iuxta pontem: quem suo quoq; nomini dicitur. Alterum disiectū
vineis occupat: licet locus in morem collis editus/conditorū (Augusta em appella-
tant) nomen seruat. Alterū in quod castrum sancti Angeli vulgo dicunt/magna
ex parte Romanorū iniuria: licet adhuc titulus supra portam extet integer: distur-
bant. quod certe funditus euerissent (id em publice decreuerant) si eorum nauis
bus per uia absumptis grandibus faxis reliqua moles extitisset.

Traianū & item Antonij pij de celo tacta coede columnæ marmoree speciosæ
sepulchra: in quibus conditorū gesta sculpra sunt: multos magnitudine sua ad spe-
ctaculum trahunt. Prior ex parte tituli seruat. Alterius mille resident litteræ.

Iuxta viam appiam ad secundū lapidem integrum vidi sepulchrum Q. Cecilię
Metellę opus egregiū: & id tot sæculis intactum/ad calcem postea maiori ex par-
te exterminatum.

Illud quoq; via Hostiensis a secundo miliario iuxta Tyberim adhuc integrum
manet. M. Antonij Antij lupi/cum inscriptione egregia rerum ab se gestarū, qd
tribus tm prægrandibus faxis/altero super alterum constat.

Descriptionis ruinarum urbis
Romæ finis.

IN TRACTATVM LVCII DE ASINO
POGGII FLORENTINI AD
COSMAM DE MEDI-
CIS PRAEFA-
TIO.

Cum quondam qui de asino aureo inscribitur Apuleij librum legissem: existi-
mabam / aut sibi ipsi quod scripserat accidisse: aut extitisse id inuentum & com-
mentum suum, qua in opinione me confirmant beati Augustini verba: qui in Augustinū
xviij. de ciuitate dei cum de transmutationibus hominū in varias formas loquere
tur inquit: Sic Apuleius in libris quos asini aurei titulo inscripsit sibi ipsi accidisse/
ut accepto veneno humano permanente animo asinus fieret aut indicauit / aut
fixxit. Itaq; in ea sententia permanebam: hanc totam vel veram / vel fictam rem
Apuleij esse tribuebam. At vero nuper cum in quodā volumine operum Lucij
(qui varij acerimicq; ingenij fuit vir) reperissem: inter cetera libellū/cuius titulus erat
Lucij asinus: noscedi qd is liber contineret cupidus: Legi qd Apuleius sibi euisse
affirmat & illi cōrigisse: ut haud dubiū sit ab Lucio aut alio ex grecis eam fabellā